

Pritom ne zaboravlja istaknuti kako najvažnijim dugoročnim otkrićem povijesnih proučavanja smatra promjenu pretpostavki poput onih da su svi ekosustavi bili u stanju netaknutosti dok se na njih nije svalila intenzivna poljoprivreda. (Simmons, 2010:266) Završava gotovo didaktičnim tonom o prihvaćanju sve bržih promjena u okolišu, o potrebi da ljudska vrsta postane svjesna kako su sustavi dotjerani do granica obnovljivosti i nepovratno promijenjeni. Gotovo poučnom mogao bi se označiti dio Simmonsove rečenice: *Sada smo naučili da naši postupci mogu uzrokovati fluktuacije gotovo nezamislivih amplituda* (Simmons, 2010:274) koja zaokružuje knjigu o globalnoj povijesti okoliša i dopušta autoru određeni stupanj subjektivnosti usred mnogobrojnih zastupljenih empirijskih podataka.

Aleksandra ĐURIĆ

ŠTO JE POVIJEST OKOLIŠA? / J. DONALD HUGHES ; S ENGLESKOGA PREVEO DAMJAN LALOVIĆ, ZAGREB : DISPUT, 2011, 200 STR., PRIJEVOD DJELA: WHAT IS ENVIRONMENTAL HISTORY?

Donald Hughes, profesor povijesti na Sveučilištu u Denveru, jedan od osnivača Američkog društva za povijest okoliša/American Society for Environmental History kao i jedan od vodećih povjesničara okoliša čija su djela prevedena na španjolski, švedski, finski, japanski jezik dobio je svoj prijevod i u nas. Iako je njegova ranija produkcija, posebno knjiga *An Environmental History of the World: Humankind's Changing Role in the Community of Life* mnogo poznatija, knjiga koja je svoje prvo izdanje u svijetu doživjela 2006. pod nazivom *What is environmental history?* pristupa povijesti okoliša na jednostavan način pružajući pritom, u svojih sedam poglavlja, sistematizaciju znanja o povijesti okoliša te istovremeno funkcionira kao priručnik o povijesti okoliša. Knjiga predstavlja i odmak od njegovih prijašnjih istraživanja, budući da su Hughesovi primarni interesi grčka kultura i Pacifik. Nadalje, knjiga je njegov odgovor na vlastito pitanje postavljeno prilikom intervjua prošle godine: *How to provide students with a wide historical background without evaporating into generalities? How to investigate key episodes without getting lost in details? In writing world history or large regional history, I decided to combine a general narrative with particular case studies that illustrate major issues.* (Cioc i Miller, 2010.).

Slijedeći vlastite zakone o jednostavnosti pisanja, autor u prvom poglavlju započinje definiranjem povijesti okoliša smatrajući je *vrstom povijesti koja teži razumijevanju života, rada i mišljenja ljudskih bića u odnosu na ostalu prirodu kroz promjene koje donosi vrijeme* (Hughes, 9) Navedena definicija predstavlja potrebu za jasnoćom samog Hughesa koji je 2001. izjavio kako povijest okoliša predstavlja odnos čovjeka i prirode (*The study of human relationships through time with the natural communities of which they are a part in order to explain the processes of change that affect that relationship.*) Iako ne postoji jedinstvena definicija povijesti okoliša, na što ukazuju brojne definije počevši od Donalda Worstera 1988. (*Environmental history is the interaction between human cultures and the environment in the past.*), do Johna McNeilla 2003. (*...the history of the mutual relations between humankind and the rest of nature*), Hughes se ne zadržava na daljnjem pojašnjavanju definicije već se trudi pokazati povijest okoliša kao vrijednu disciplinu tretirajući time povijest okoliša kao jednu od subdisciplina povijesti. Hughes postavlja povijest okoliša u odnose s drugim disciplinama koje bi trebale opravdati i ovjeriti njeno postojanje. Ono što najviše dolazi do izražaja jesu autorovi naponi da povijesti okoliša prida pojam interdisciplinarnosti na najvišoj razini citirajući

pritom McNeilla koji kazuje kako je *povijest okoliša toliko interdisciplinarna koliko intelektualno istraživanje može biti*. (Hughes, 15) Pored navedenog pojma, Hughes kroz knjigu provlači pojmove ekologija i ekonomija smatrajući ih važnima za povijest okoliša te ističući kako je *eko u ekonomiji istoga korijena kao eko u ekologiji*. (Hughes, 19) Njegova jaka povezanost s ekologijom proizlazi iz vlastita obrazovanja budući da je, prije obrane doktorata iz povijesti, završio studij biologije. Definirajući povijest okoliša, autor polazi od tematike koju odvaja u tri široke kategorije (utjecaj okolišnih faktora na ljudsku povijest, promjene okoliša uzrokovane ljudskim djelovanjem i povijest ljudskog mišljenja o okolišu kako obrasci ljudskih stavova motiviraju djelovanje koje utječe na okoliš) navodeći za svaku od tema istraživače koje drži važnima za dotičnu problematiku čime ujedno omogućava čitatelju samostalna dodatna istraživanja. Naposljetku, Hughes poantira mišlju o iskoristivosti povijesti okoliša: *Povijest okoliša korisna je stoga što može proširiti osnove i vidike tradicionalnih preokupacija povjesničara: rata, diplomacije, politike, prava, ekonomije, tehnologije, prirodnih zannosti, filozofije, umjetnosti i književnosti*. (Hughes, 23).

Herodotom kao onim koji je počeo bilježiti promjene u prirodnom okolišu, Hughes započinje svoje drugo poglavlje *Preteče povijesti okoliša* u kojem prateći tijek povijesnih razdoblja navodi autore (Tukidid, Platon, Mencije, Ksenofont, Ciceron, Ibn Khaldun, George Prekins Marsh, pripadnici škole Anala...) koji su upozoravali javnost svojim komentarima o promjenama u okolišu. Metoda odabira dotičnih autora kod Huhgesa sastoji se od čitanja literature i odabira citata onih autora koji odgovaraju tematikom ili motivima. Poglavlje završava dvadesetim stoljećem napominjući kako se povijest okoliša kao samosvojno znanstveno područje razvila u Sjedinjenim Američkim Državama.

Navedeno Hughesu predstavlja uvod u novo poglavlje *Nastanak i razvoj povijesti okoliša u SAD-u* gdje autor sažima ključna razvojna područja povijesti okoliša u Sjedinjenim Američkim Državama. Ono što dolazi do izražaja jest autorovo sistematizirano nizanje tematika angloameričkih autora o povijesti okoliša počevši od šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća kada se povijest okoliša prvi puta pojavila kao samostalno područje. Pored autora koje spominje, izdvaja se Donald Worster, čiji se koncept povijesti okoliša provlači kroz cijelu knjigu i čiji rad Hughes, čini se, dobro poznaje.

Naglašavajući važnost suradnje američkih i europskih istraživača, Hughes započinje novo poglavlje *Lokalne, regionalne i nacionalne povijesti* koje su trebale ukazati na postojeće zanimanje za povijest okoliša izvan granica Sjedinjenih Američkih Država. Autor to čini nizanjem bibliografskih jedinica s njegovim kritičkim osvrtima na istraživače u Europi, Istočnoj Aziji, Australiji, Africi i Latinskoj Americi koji su se bavili dotičnom problematikom.

U petom poglavlju pokušava sažeti globalnu povijest okoliša u šesnaest stranica na kojima prema godinama izdanja niže naslove onih knjiga čija je tematika usmjerena na istraživanje globalne povijesti okoliša. Pritom primjećuje kako su se geografi manje suzdržavali u pisanju globalne povijesti okoliša od samih povjesničara, navodeći primjere Iana Simmons, Andrewa Goudiea, Annete Manion.

Pitanja i smjerovi u povijesti okoliša predstavljaju opravdavanje i obranu povijesti okoliša i njenih proučavatelja od mogućih optužbi za okolišni determinizam, prezentizam, degradacijski narativ i slab teoretski pristup. Autor predlaže nove teme u daljnjem istraživanju okoliša poput utjecaja porasta broja stanovnika na okoliš, problem resursa i korištenja energije te očuvanje ili uništenje bioraznolikosti na zemlji.

Posljednje poglavlje donosi razmišljanja autora o povijesti okoliša i njenoj budućnosti. U ovom poglavlju dolazi do izražaja Hughesova usmjerenost na mlađu populaciju – studente i moguće zanesenjake budući da nudi poglede u načine istraživanja. Hughes pritom, kao svaki povjesničar, ističe važnost povijesnih izvora što podrazumijeva prikupljanje svih pisanih izvora, ali i važnost mjesta. (*Pejzaž knjiga čije se stranice, čak i kad su palimpsesti mogu pročitati*) (Hughes, 145). Kao zaključak navodi potrebu za novim gledištima: *da bi povijest kao struka ostala intelektualno živa*

i zanimljiva studentima i javnosti (...), neprestano su joj potrebna nova gledišta poput onih koja pruža povijest okoliša. (Hughes, 149).

Nadopunu knjizi čine posljednje stranice koje pružaju uvid u razvoj povijesti okoliša u Hrvatskoj. Autori navedenog dodatka, Borna Fürst-Bjeliš, Marin Cvitanović i Hrvoje Petrić slažu se s Hughesovom potrebom o živoj dinamici istraživanja povijesti okoliša kao i važnosti interdisciplinarnosti, gdje u istraživanju prenjače kao discipline nositeljice istraživanja - geografija i povijest. Autori su uložili izniman trud da zaokruže ovaj svojevrsni sveučilišni priručnik pružajući ne samo pregled razvoja ove discipline u nas, već i pregled časopisa, popis knjiga prevedenih na hrvatski jezik te bibliografiju radova domaćih znanstvenika.

Treba dodati kako Hughesova knjiga predstavlja nezahtjevno štivo, ali je svakako hvalevrijedan pokušaj da se "nova" disciplina predstavi široj javnosti i dokaz kako se o takvoj problematici može govoriti koristeći jednostavan leksik i sistematiziran pristup. No, jasnoća sadržaja, visoka mogućnost razumijevanja čine ovu knjigu svima prihvatljivom. Time se autor, kako sam kaže odupro knjigama o povijesti okoliša koje traže prethodno poznavanje problematike: *I enjoy writing; I aim for a style that is accessible to the students I have always loved best: college freshman honors students. I strive for clarity. Almost all other books on world environmental history, and there are awesome ones that I admire such as those written by J. R. McNeill, Joachim Radkau, and Ian Simmons, are difficult to approach unless a student already has an acquaintance with general world history. Well, I will say that I have assigned them Something New Under the Sun, and they rose to the challenge and profited by it. Still, I seem to connect well with undergraduate students and the "general reader."* (Cioc i Miller, 2010.) Hughes je knjigu dodatno popratio fotografijama koje je sam snimio tijekom svojih putovanja. Fotografije, ukupno njih dvadeset, ukazuju na potrebu autora da povijest okoliša prikaže i u slici, ispravno smatrajući kako fotografije mogu bolje ukazati na problem okoliša od pukog opisa: *Photographs can portray aspects of the environment as no word description can.* (Cioc i Miller, 2010.) Redosljed fotografija ukazuje na promišljenu upotrebu slikovnog svjedočanstva. Naime, Hughes kao svoju prvu fotografiju postavlja prikaz oranja žitnog polja na Javi, a završava ljudskom intervencijom u prostor – rezanjem australskih stabala za izvoz u Japan, a potom i prikazom mangrove u Indiji uz naznaku kako pružaju važno sklonište za mriješćenje riba, no u mnogim se dijelovima uklanjaju radi uzgoja račića i drugih razvoja. Dakle, i kroz sliku autor je odgovorio na pitanje: *Što je povijest okoliša?*

Aleksandra ĐURIĆ

**ZAPISNIK FRANJEVAČKOG SAMOSTANA U NAŠICAMA. KNJIGA I (1739. – 1787.)
(UREDILI TAMARA TVRTKOVIĆ I MILAN VRBANUS), NAŠICE – SLAVONSKI BROD –
ZAGREB, 2010., 370 + XLIII STR.**

Sredinom 2010. godine iz tiska je izašla prva knjiga iz niza *Zapisnika franjevačkog samostana u Našicama*. Objavljeni su zapisi iz razdoblja od 1739. do 1787. godine koji su dio prvoga sveska samostanske kronike izvornog naziva *Protocollum antiqui conventus Divi Antonii thaumaturgi Nassicis*, odnosno *Zapisnik drevnog samostana svetog Antuna čudotvorca u Našicama*. Ovaj se *Zapisnik* izvorno čuva u Arhivu franjevačkog samostana u Našicama i sastoji se od tri sveska. U njega se kontinuirano unose zapisi o svim važnim događanjima od 1739. godine do danas. Tako prvi

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen VII. / Broj 7
Zagreb - Samobor 2011.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/61-20-148, fax: +385/1/61-56-879

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Sekcija za gospodarsku povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti Zagreb
(moderator: Hrvoje Petrić)

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksanđić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: doc. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Urednici / Editors-in-chief:

Hrvoje Petrić, Drago Roksanđić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksanđić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksanđić - predsjednik (*Zagreb, Hrvatska*), Daniel Barić (*Le Havre-Pariz, Francuska*), Slaven Bertoša (*Pula, Hrvatska*), Zrinka Blažević (*Zagreb, Hrvatska*), Tatjana Buklijaš (*Cambridge, UK*), Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (*Zagreb, Hrvatska*), Paul Hirt (*Tempe, SAD*), (Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*), Halil İnalçik (*Ankara, Turska*), Egidio Ivetić (*Padova, Italija*), Silvije Jerčinović (*Križevci, Hrvatska*), Karl Kaser (*Graz, Austrija*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (*Zagreb, Hrvatska*), Christof Mauch (*München, Njemačka*), Kristina Milković (*Zagreb, Hrvatska*), Ivan Mirnik (*Zagreb, Hrvatska*), Mirjana Morosini Dominick (*Washington D.C., SAD*), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*), Daniel Patafta (*Zagreb, Hrvatska*), Lajos Rácz (*Szeged, Mađarska*), Gordan Ravančić (*Zagreb, Hrvatska*), Marko Šarić (*Zagreb, Hrvatska*), Mladen Tomorad (*Zagreb, Hrvatska*), Jaroslav Vencalek (*Ostrava, Češka*), Milan Vrbanus (*Slavonski Brod, Hrvatska*), Zlata Živaković Kerže (*Osijek, Hrvatska*)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN:

1845-5867

Tisak i prijelom/ Layout and print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2011.

Adresa uredništva / Mailing adress:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: h.petric@inet.hr

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

PRIKAZI KNJIGA

Gyulai Eva, Horvath Zita, Turbuly Eva, Gospodarstvo i društvo međimurskog vlastelinstva u 17-18. stoljeću (Andreja Talan)	140
Joan Dunayer, Specizam, Diskriminacija na osnovi vrste (Tomislav Krznar)	142
Podravina, Časopis za multidisciplinarna istraživanja, vol. IX, broj 17 (Tomislav Krznar)	145
Podravina, Časopis za multidisciplinarna istraživanja, vol. IX, broj 18 (Tomislav Krznar)	148
Tomislav Krznar, Bioetički mozaik (Hrvoje Jurić)	150
Ian G. Simmons, Globalna povijest okoliša: od 10000. pr. Kr. do 2000. n. Kr. (Aleksandra Đurić)	151
J. Donald Hughes, Što je povijest okoliša? (Aleksandra Đurić)	154
Zapisnik franjevačkog samostana u Našicama. Knjiga I (1739. – 1787.) (Danijel Patafta)	156
Slaven Bertoša, Osebjuno mjesto austrijske Istre: Lupoglavski kraj u srednjem i novom vijeku (Igor Eterović)	158
Radovi Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu, br. 22 (Iva Potočnik)	161
Historia Varasdiensis. Časopis za varaždinsku povjesnicu br. 1 (Iva Potočnik)	162
Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, br. 42 (Igor Razum)	163
Prostorno planiranje u Jugoistočnoj Europi (Do Drugog svetskog rata) (Marko Šarić).....	165
Molve – ljudi, selo i okoliš u dugom trajanju, društvo za povjesnicu i starine (Dragutin Feletar)	168
ZNANSTVENI SKUPOVI	170
UPUTE SURADNICIMA / INSTRUCTIONS TO CONTRIBUTORS	179

Popis suradnika u časopisu »Ekonomska i ekohistorija«, broj 7 (2011.):**Karl Kaser**, Universität Graz**Drago Rokandić**, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Daniel Barić**, Université François-Rabelais, Tours**Hrvoje Petrić**, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Zoltán Hajdú**, Centre for Regional Studie, Hungarian Academy of Sciences, Pečuh**Mira Kolar-Dimitrijević**, Draškovićeve 23, Zagreb**Harald Heppner**, Universität Graz**Nataša Kolar**, Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož**Željko Holjevac**, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Igor Žiberna**, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru**Mirela Slukan Altić**, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar Zagreb**Ljudevit Tropan**, Hrvatske vode Zagreb**Andreja Talan**, student, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Tomislav Krznar**, Veleučilište u Karlovcu**Hrvoje Jurić**, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Aleksandra Đurić**, Sveučilište Eötvös Loránd u Budimpešti**Dragutin Feletar**, član suradnik HAZU, Zagreb-Koprivnica**Daniel Patafta**, Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Igor Eterović**, Lovran**Iva Potočnik**, Varaždin**Igor Razum**, student, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Marko Šarić**, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Vladimir Šadek**, Koprivničko-križevačka županija**Csaba G. Kiss**, Sveučilište Eötvös Loránd u Budimpešti**Vjeran Kursar**, Filozofski fakultet, Zagreb

Ekonomske i ekohistoriju referiraju:

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT - AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA